

A HASZNÁLATBÓL KIVONT SPECIÁLIS ESZKÖZÖK (HADITECHNIKA) ÉRTÉKESÍTÉSÉNEK GONDJAI EGY KERESKEDŐ SZEMÉVEL

Ébert László¹

A kétpólusú világrend felbomlásával, valamint a szövetségi rendszerek megváltozásával módosult a Magyar Honvédség helyzete is. Az elmúlt években végrehajtott többszörös átszervezések eredményeképpen megállapítható, hogy ma a jelenlegi hadsereg feladatainak végrehajtásához már nem az 1989 előtti anyagi-technikai bázis szükséges. Ahhoz, hogy a korábbi túlméretezett eszközállomány a Magyar Köztársaság számára ne holt tőkét jelentsen, célszerű a felesleget lehetőleg minél gyorsabban és a lehető legnagyobb haszonnal értékesíteni a „piacon”.

Cikkemben megvizsgálom az értékesítés jelenlegi helyzetét és gondjait, valamint rámutatok az általam elképzelt esetleges megoldásokra is.

I. Az árualap (inkurrencia) kialakulása

1989-ben a rendszerváltás éveit megelőzően a Magyar Honvédség relatíve komoly létszámmal rendelkezett. *Ez a létszám ekkor 155.700 fő volt, a polgári alkalmazottakkal együtt²*. Az akkori elképzelésnek megfelelő „tömeghadsereg” volt.

A Magyar Honvédség a NATO adatai szerint 1988-ban az alábbi eszközökkel rendelkezett³:

Vadász, illetve harci repülőgép	150
Harci helikopter	100
Harcokosi	1450
Páncélozott szállítójármű	2000
Tüzérségi löveg	800

¹ Ébert László okl. közgazdász mérnök, doktorandusz.

² Prof. Szabó János: Haderőváltás Magyarországon, 98.old.

³ Prof. Szabó János: Haderőváltás Magyarországon, 276 old.

Páncéltörő fegyver	800
Légvédelmi fegyver	500
Önjáró tarack	50
Tüzérségi rakéta indító	n.a.

A fentiekben felsorolt adatok nem tartalmazzák a lőszereket, kézi-fegyvert, híradó és lokátor eszközöket, ruhaneműt és a szállító járműveket, stb.

1989 előtt Magyarországon a haditechnika forgalmazását alapvetően a **Technika Külkereskedelmi Vállalat** végezte, de bizonyos termékek esetében a vállalat monopóliuma erre az időre már megszűnt.

Ekkor már külkereskedelmi tevékenységi joggal rendelkezett a **Ferunion Vállalat** a vadászfegyverek és lőszerterén; a **Pestvidéki Gépgyár** és a **NIKEX Külkereskedelmi Vállalat** a repülő eszközök vonatkozásában.

A magyar hadiipart ekkor még *47 vállalat képviselte*⁴, amely termelésének 80 %-át exportálta⁵.

Mindebből kitűnik, hogy a Magyar Honvédség a magyar hadiipar termelésének 20 %-át átvette, szükségleteinek jelentős részét pedig a nemzetközi kooperációból szerezte be.

1980-ban a hadiipari export és import megközelítőleg nullszaldós volt.

*A magyar hadiipar a honvédség részére az alábbi eszközöket biztosította*⁶:

- kézi fegyverek, légvédelmi lövegek, automata és normál aknavetők,
- klf. lőszerke kézi fegyverekhez, tüzérségi lőszerke, aknavető gránátok, gyalogsági és harckocsi aknák, kézigránátok,
- RH és URH adó-vevők, URH, mikrohullámú és troposzférikus közvetítő állomások, klf. RÁF-REL eszközök,
- páncélozott járművek, terepjáró gépkocsik, teherautók.

⁴ L.u.ott: 192. old.

⁵ L.u.ott: 190. old.

⁶ L.u.ott: 191. old.

A készletek lecserélése és/vagy felújítása mindig az adott évben, az erre a feladatra szánt költségvetési összeg függvényében történt. Azonban ma már megállapítható, hogy a felesleges készletek értékesítése meglehetősen lassan haladt.

Az évek folyamán a védelmi koncepciónak a változása, egyes eszközök „túltárolása”, valamint az értékesítés lassúsága vagy hiánya eredményezte a nagy volumenű felesleges „árukészlet” kialakulását.

II. A nemzetközi piacon bekövetkezett változások

A VSZ felbomlásával egyidőben létrejött új demokráciák szintén elkezdték felülvizsgálni védelmi koncepciójukat, hadseregük és hadiiparuk helyzetét. Ennek azonban egyenes következménye, hogy rendkívül nagy volumenű eszköz vált „*áruvá*” ugyanabból az árukeréből, mely a Magyar Honvédségnél is felesleges lett. Igaz, néhány termékből a hiány változatlanul fennáll, de ezek általában alkatrészek és összességében a képet nem változtatják meg.

A volt VSZ tagországok már NATO tagállamok lettek. A VSZ egységes fegyverzeti politikája ma úgy üt vissza, hogy a nemzetközi piacon egyre élesebb kereskedelmi konkurencia-harc folyik az azonos típusú és minőségű eszközök eladási törekvései miatt.

Mára az értékesítési lehetőségek láthatóan beszűkültek.

Ha a világban van egy engedélyezett⁷ vevő, akkor előfordul, hogy az igény 4-5 országban is megjelenik *egyidőben*. Így az egyes cégek nem az áruval, minőséggel, versenyeznek, hiszen majdnem mindenütt a ma már felesleges és szinte ugyanolyan „M” készleteket dobják piacra, hanem az egyes hatósági engedélyezési rendszerek rugalmasságával, gyorsasággal, árral és piaci ügyességgel.

Az elmúlt években szintén befolyással bírt a piaci körülményekre az a tény is, hogy a Magyar Köztársaság aláírója lett több nemzetközi megállapodásnak, mint pl. a Wasenaari Egyezmény, a CFE egyezmény, vagy

⁷ Engedélyezett vevő – olyan országból származó vevő, mely ország nincs válságövezetben, illetve az ország nem szerepel sem az ENSZ, sem pedig az EU által kiadott fegyverszállítási tilalmi (embargó) listán.

az EBESZ kézfegyver gyártását és forgalmazását szabályozó egyezménye⁸.

III. A mai helyzet Magyarországon

Az 1989 óta eltelt időszakban, nagyon sok vita és kompromisszum eredményeképpen, olyan törvények kerültek megalkotásra, melyek egyértelműen szabályozzák a gazdaság ezen kényes szegmensének teljes vertikumát.

1999. 07. 23-án kiadásra került a 2183/1999. számú Kormányhatározat, melynek következtében világossá vált, hogy a Magyar Honvédség az állami vagyont csak használhatja. Ha valamilyen okból nem kívánja a vagyont használni, akkor azt a kincstári vagyonkörből ki kell vonni, és át kell adni az **Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Részvénytársaságnak.** (ÁPV Rt.).

Az ÁPV Rt. és a Honvédelmi Minisztérium részére minden évben – a költségvetési törvényben – megerősítést nyer, hogy a feleknek hogyan kell eljárniuk. Ezt először az 1999. évi CXXV. törvény⁹ határozta meg, melyet követett a Magyar Köztársaság 2001. és 2002. évi költségvetéséről szóló 2000. évi CXXXIII. törvény is. A törvény előírásaként „**A Honvédelmi Minisztérium kezelésében lévő, a honvédelmi miniszter által honvédelmi célra feleslegesnek minősített tárgyi eszközeit és készleteit köteles térítésmentesen az ÁPV Rt. hozzárendelt vagyonába átadni, a kincstári vagyoni körből való kivonásukat követően**”.¹⁰

Azt pedig, hogy az állami vagyonnal az ÁPV Rt. hogyan járhat el, az állam tulajdonában lévő vállalkozói vagyon értékesítéséről szóló 1995. évi XXXIX. törvény és az annak végrehajtására kiadott, az ÁPV Rt. **Versenyeztetési Szabályzatának** jóváhagyásáról szóló 1057/1996. (V.30.) számú Kormányhatározat rendelkezik.

Az átadásra került (kerülő) ingó vagyon sajátosságai miatt szükséges hosszabb előkészítő munka után a vagyonkezelő és értékesítő rendszert mára az ÁPV Rt. megteremtette. A rendszer fenntartásához szüksé-

⁸ A felsorolt egyezmények – A Fegyverkereskedelem nemzetközi elveiről szóló megállapodás, illetve a Közép-európai hagyományos fegyverek csökkentéséről szóló megállapodás- piac-szabályozó mechanizmusának ismertetése nem a jelen cikk témája.

⁹ Ez a törvény a Magyar Köztársaság 2000. évi költségvetési törvénye.

¹⁰ 2000. évi CXXXII.tv.6.§.(3)bek.

ges fedezetet pedig a fentiekben említett költségvetési törvény(ek) biztosítják.

A rendszerváltás éveiben megszűnő külkereskedelmi „*monopóliumi*” helyzetet figyelembe véve a magyar hatóságok megteremtették a máig is érvényes több-szintű engedélyezési / ellenőrzési rendszert, melynek alapját a 48/1991. (III.27.) sz. Kormányrendelet, a 112/1990. (XII.23.) sz. Kormányrendelet, valamint a 61/1990. (X.1.) sz. Kormányrendelet képezte.¹¹ Ez utóbbi az. u.n. kettős engedélyezés törvényi előírása.

A 48/1991-es Kormányrendelet alapján létrejött **Haditechnikai Operatív Bizottság (HOB)** egyértelműen meghatározza, hogy bármilyen külkereskedelmi tevékenység ezen a rendkívül kényes területen csakis a Magyar Köztársaság érdekeinek megfelelően történhet.

A HOB tagjai a HM, BM, KÜM, GKM, PM, NBH, KBH, KFH; és döntéseiket minden esetben egybehangzóan hozzák. Jelen cikknek nem feladata a HOB működési rendszerének ismertetése, de azt meg kell jegyezni, hogy a **HOB** többszintű pozitív döntése (tevékenységi engedély; tárgyalási engedély; szerződéskötési *engedély*) **nélkül** legális haditechnikai külkereskedelmi tevékenység a Magyar Köztársaság területén nem folyhat.

A létrehozott rendszer - habár szigorúsága miatt előfordul, hogy gondot okoz a gazdasági élet ezen szegmense résztvevőinek - a nemzetközi megítélés szerint példaértékű és kivívta több nyugati ország elismerését is.

Az 1989-es néhány jogalannyal szemben mára, körülbelül 200-ra tehető azon gazdálkodó szervek és szervezetek száma, amelyek rendelkeznek azzal a joggal, hogy megmérettessék magukat a spec. termékek nemzetközi piacán.

Az illetékes jogalkotók mára a **16/2004. sz. rendelettel** az EU-ba való belépéshez igazították a haditechnikai külkereskedelmi tevékenység engedélyezési rendszerét. Megállapítható, hogy az engedélyezés **részben egyszerűsödött**, a kettős szint (tehát a korábbi 61/1991sz. rendeletnek

¹¹ 48/1991. (III.27.) sz. Kormányrendelet a haditechnikai eszközök és szolgáltatások kiviteléről, behozataláról, illetve reexportjáról.
112/1990.(XII.23.) sz. Kormányrendelet az áruk, szolgáltatások és az anyagi jogok kiviteléről, illetve behozataláról.
61/1990.(X.1.) sz. Kormányrendelet az egyes nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák forgalmazásának engedélyezéséről.

megfelelő *második engedélyezés*) megszűnt, de a szigor nem csökkent ! Jelen cikknek nem feladata az új rendszer értékelése.

A rendszerváltás egyik nagy vesztese a magyar hadiipar lett. Mára az ipar ezen területe az 1989-90-es szintnek csak a töredékére esett vissza.¹²

Egy ilyen megváltozott környezetben, amikor a speciális árutermelés a korábbinál alacsonyabb szinten van, ugyanakkor a speciális áruval való kereskedéshez több cég is jogot kapott, törvényszerű, hogy megnő az esetlegesen hozzáférhető raktárkészletek értéke.

A kereskedőknek létérdekük, hogy a felderített piacokon a meglévő formális és informális kapcsolatokat / érdekeket figyelembe véve és messzemenően betartva, a kívánt áruhoz minél gyorsabban hozzájussanak. Hiszen a még meglévő és a rendszerváltás éveiből átmentett kapcsolati rendszert csak így lehet megőrizni.

IV. A jelenlegi értékesítési rendszer tanulságai, következtetések, valamint javaslatok

1. Az ÁPV Rt. a vagyonkezelési feladatokat pályázat alapján „megbízottnak” adta át, az értékesítés jogi előkészítésével (pályáztatás, stb.) együtt. Az ÁPV Rt. és megbízottja az értékesítéseket az állami vagyona vonatkozó, jelenleg érvényben lévő törvények, rendeletek és határozatok alapján, azaz nyilvános és zártkörű pályázatok kiírásával, nyilvános árverések meghirdetésével és tárgyalásos eljárás útján végzi. Már megkezdődött a kis- és nagykereskedelmi értékesítés is. Ez a rendszer egyértelmű és világos helyzetet teremtett a piac résztvevői számára, hiszen mindenki, akinek vevője van (és engedélye van) nyíltan pályázhat az áruért.

2. Szerintem a rendszer előnye és hátránya is ebben a pályázati rendszerben van, mégpedig:

- A pályázat lehetővé teszi, hogy a lehető legmagasabb árat lehessen elérni, tisztán, részrehajlás nélkül;
- A pályázati rendszerben a „*kiindulási ár*” meghatározása lehetővé teszi bizonyos előkalkulációk elvégzését, melyek a nem kurrens eszközök piaci értékelésénél fontosak, hiszen össze lehet vetni a ráfordításokat, a várható bevétellel;

¹² Prof. Szabó János: Haderőváltás Magyarországon, 197. old.

- a rendkívül hosszú előkészítési és értékelési időszak miatt a kereskedő egy „*vevői pályázaton*” többnyire indulni nem tud.

3. A fentiekben ismertetett rendszer (mármint a 2000. év óta érvényben lévő értékesítési rendszer) létrehozását rendkívüli várakozások előzték meg. Mára kiderült, hogy a feleslegessé vált eszközök között volt néhány, a piacon – legyen belföldi vagy külföldi – **jól eladható, kurrens cikk**, de nagyon sok eszköz már éppen csak, hogy árunak tekinthető. A sajtóból megismerve a jövőbeni elképzeléseket úgy tűnik, hogy a Magyar Honvédség rendszeréből kivonásra kerülő újabb eszközök között lesznek olyan tételek, melyeket a piac már ma is keres, vagy már ma is eladhatatlanok (mint „, **áru** “ !).

4. Nem szabad elfelejteni, hogy az idő múlásával még több azonos minőségű áru fog megjelenni a kínálati oldalon, és ez nem segíti a magyar kereskedők helyzetét, hanem egy fokozott árharcot eredményezhet, sőt a hosszú átfutási idejű döntés a belföldi előkészítésben, a nemzetközi piacon dolgozó kereskedő lehetőségeinek meghiúsulását eredményezheti.

5. A feleslegessé vált eszközök jelentős része a hajdani Szovjetunióból származik, vagy onnan átvett licence alapján készült. A hatályos rendelkezések szerint ezeket az eszközöket csak az eredeti gyártó vagy licence-adó által kiállított „*reexport*” engedély alapján lehet harmadik országba értékesíteni.

Ezt az engedélyt magának a kereskedőnek kell beszereznie, sőt még arra is vigyáznia kell, hogy az így megszerzett engedélyt / megállapodást a másik fél (tehát az orosz fél !) ne kezelje „*precedens*” értékűnek, vagy „*államközi jellegű*” okmánynak. Az orosz fél – mint ebben a kérdésben a Szovjetunió jogutódja – nagyon vontatottan és nehézkesen ad ki bármilyen ilyen dokumentumot. Így tehát ez a probléma tovább nehezíti a piacképes termékek külpiaci értékesítésének lehetőségeit.

Ma már egyértelműen világos, hogy a feleslegessé vált eszközök vagyonkezeléséhez és értékesítési előkészítéséhez pénz kell.

A jelenlegi ismeretek alapján úgy tűnik, hogy a rendszer *fenntartási* költségei és az *értékesítésből* befolyó összegek nincsenek összhangban.¹³

¹³ A világ több országában szintén nincs meg ez az összhang, ezért sok esetben mások a megvalósítás módszerei. Az USA-ban például, a raktárkészlet eladási ára szinte lényegtelen, a tevékenység sikerének a fokmérője, az „átmenőforgalom mennyisége”, a vagyonkezelő pedig – a DRMS = Védelmi Újrhasznosítási és Marketing szervezet – a magyar Kht-nek megfelelő jelleggel működik. Bevételét pedig az amerikai a kincstár nem vonja el !

Ez a „különbözet” pedig az értékesítendő áru jellegétől, az értékesítési folyamat megvalósítási időtartamától és módozatától függően nőhet vagy csökkenhet. Tény, ha minél több eladhatatlan termék jelenik meg a kínálati palettán, melyeket már csak megsemmisíteni lehet, akkor egyrésztől a kereskedők kiszorulnak a piacról, másrésztől nemhogy bevétele nem lesz az „árutulajdonosnak”, hanem komoly összegeket kell ráfordítani magára a megsemmisítésre is.

Ekkor a különbség értékelésénél már nem „résről”, hanem „szakadékról” kell majd említést tenni. A megelőzés egyik módszere lehetne a **gyors, kereskedőbarát döntés-hozatali rendszer kialakítása**, melynek eredményeképpen talán több áru – „áru” – maradhatna.

Végezetül szeretném megjegyezni, hogy a fentiekben megfogalmazott feladatot, tehát a feleslegessé vált eszközök minél nagyobb volumenben és a lehető legoptimálisabb áron való értékesítését, az eszközöket / anyagokat kiválóan ismerő katonai szakemberek és a piacot, a piac törvényeit jól ismerő polgári kereskedők céltudatos együttműködése nélkül megvalósítani nem lehet.

Felhasznált irodalom:

1. **Prof. Szabó János:** Haderőváltás Magyarországon, LGARART KÖNYKIADÓ, ISBN 963930624X.
2. 48/1991. (III. 27.) sz. Korm. rendelet a Haditechnikai eszközök és szolgáltatások kiviteléről, behozataláról, ill. reexportjáról.
3. 112/1990. (XII.23.) sz. Korm. rendelet az áruk, szolgáltatások és anyagi jogok kiviteléről és behozataláról.
4. 2183/1999. (VII.23.) sz. Korm. határozat honvédelmet érintő egyes kérdésekről.
5. A Magyar Köztársaság 2000. évi költségvetéséről szóló CXXV. törvény.
6. A Magyar Köztársaság 2001 és 2002. évi költségvetéséről szóló CXXXIII. törvény.
7. A 1057/1996. (V.30.) sz. Korm. határozat az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Részvénytársaság Versenyeztetési Szabályzatának jóváhagyásáról.

8. 16/2004. (II. 6.) Korm. rendelet a haditechnikai eszközök és szolgáltatások kivitelének, behozatalának transzferjének és tranzitjának engedélyezéséről.
9. 50/2004. (III.24) Korm. rendelet a kettős felhasználású termékek és technológiák külkereskedelmi forgalmának ellenőrzéséről.